

BERLINSKI KOMUNIKE
Bolonjski proces
Berlin 2003.

"Realizacija Evropskog područja visokog obrazovanja"
Komunike Konferencije ministara visokog obrazovanja

u Berlinu 19. septembra 2003.

Preambula

Dana 19. juna 1999., godinu dana nakon Sorbonske deklaracije, ministri visokog obrazovanja iz 29 evropskih zemalja potpisali su Bolonjsku deklaraciju. Složili su se o važnim zajedničkim ciljevima razvoja koherentnog i kohezivnog Evropskog područja visokog obrazovanja do 2010. godine. Na prvoj popratnoj konferenciji održanoj u Pragu 10. maja 2001., povećali su broj ciljeva i ponovo potvrdili svoju obavezu da uspostave Evropsko područje visokog obrazovanja do 2010. Dana 19. septembra ministri visokog obrazovanja iz 33 evropske zemlje su se sastali u Berlinu da razmotre ostvareni progres i da odrede prioritete i nove ciljeve za naredne godine, u pogledu ubrzavanja realizacije Evropskog područja visokog obrazovanja. Usaglasili su se o slijedećim razlozima, principima i prioritetima:

Ministri ponovo potvrđuju važnost društvene dimenzije Bolonjskog procesa. Potreba da se poveća konkurentnost mora se izbalansirati u cilju poboljšanja društvenih karakteristika Evropskog područja visokog obrazovanja, čiji je cilj jačanje društvene kohezije i smanjenje društvenih nejednakosti i nejednakosti polova, kako na nacionalnom, tako i na evropskom nivou. U tom kontekstu, ministri ponovo potvrđuju svoj stav da je visoko obrazovanje javno dobro i javna odgovornost. Oni naglašavaju da u međunarodnoj akademskoj saradnji i razmjeni preovladavaju akademske vrijednosti.

Ministri uzimaju u dužno razmatranje zaključke Savjeta Evrope iz Lisabona (2000.) i Barselone (2002.), čiji je cilj da se Evropa učini "najkonkurentnijom i najdinamičnijom ekonomijom u svijetu, zasnovanom na znanju, sposobnom za održiv ekonomski razvoj s više i boljih radnih mjesta i većom društvenom kohezijom" i poziv na dalju akciju i jaču saradnju u kontekstu Bolonjskog procesa.

Ministri primaju na znanje Izvještaj o napredovanju poručen od Grupe za praćenje toka Bolonjskog procesa između Praga i Berlina. Ministri, također, primaju na znanje Izvještaj o trendovima III, koji je priredila Asocijacija evropskih univerziteta (EUA), kao i rezultate seminara, organizovanih kao dio radnog programa između Praga i Berlina nekoliko država članica i institucija visokog obrazovanja, organizacija i studenti. Ministri su dalje primili na znanje nacionalne izvještaje, koji su dokaz znatnog napretka koji se čini u primjeni principa Bolonjskog procesa. I konačno, primili su na znanje poruke od Evropske komisije i Savjeta Evrope i priznaju njihovu podršku provođenja ovog procesa

Ministri se slažu da treba uložiti napore da se obezbjede bliskije ukupne veze između sistema visokog obrazovanja i naučnoistraživačkog rada u njihovim zemljama. Evropsko područje visokog obrazovanja u nastajanju će imati koristi od sinergije s Evropskim područjem istraživanja i time ojačati osnovu Evrope znanja. Cilj je da se očuva evropsko kulturno

bogatstvo i jezička raznovrsnost, zasnovani na naslijeđu raznovrsnih tradicija i podstakne njezin potencijal inovacija i društvenog i ekonomskog razvoja kroz pojačanu saradnju između institucija visokog obrazovanja.

Ministri priznaju fundamentalnu ulogu u razvoju Evropskog područja visokog obrazovanja koju imaju institucije visokog obrazovanja i studentske organizacije. Uzimaju na znanje poruku Asocijacije evropskih univerziteta (EUA), koja proističe iz Konvencije iz Graca institucija visokog obrazovanja, doprinos Evropske asocijacije institucija visokog obrazovanja (EURASHE) i saopštenja ESIB-a – Nacionalnih unija studenata u Evropi.

Ministri pozdravljaju interes koji pokazuju druge regije svijeta za razvoj Evropskog područja visokog obrazovanja, te posebno pozdravljaju prisustvo predstavnika iz evropskih zemalja koje još nisu zemlje potpisnice u Bolonjskom procesu, kao i iz Odbora za praćenje zajedničkog prostora visokog obrazovanja Evropske unije, Latinske Amerike i Kariba (EULAC), kao gostiju na ovoj konferenciji.

Napredak

Ministri pozdravljaju razne inicijative koje su preduzete nakon Praškog sastanka na vrhu o visokom obrazovanju da se krene ka višem stepenu uporedivosti i kompatibilnosti, da se sistemi visokog obrazovanja učine transparentnijima i da se pojača kvalitet evropskog visokog obrazovanja na institucionalnom i nacionalnom nivou. Ministri cijene saradnju i angažovanje svih partnera – institucija visokog obrazovanja, studenata i drugih korisnika – za tu svrhu.

Ministri naglašavaju značaj svih elemenata Bolonjskog procesa za stvaranje Evropskog područja visokog obrazovanja i naglašavaju potrebu da se pojačaju naponi na institucionalnom, nacionalnom i evropskom nivou. Međutim, da bi se procesu dao dalji zamah, obavezuju se na određivanje privremenih prioriteta za slijedeće dvije godine. Ministri će pojačati napore na promovisanju efikasnih sistema osiguranja kvaliteta, ubrzati efikasnu upotrebu sistema koji se zasniva na dva ciklusa i poboljšati sistem priznavanja stepenova /diploma/ i perioda /trajanja/ studija.

Osiguranje kvaliteta

Kvalitet visokog obrazovanja se pokazao kao srce stvaranja Evropskog područja visokog obrazovanja. Ministri se obavezuju da će podržati dalji razvoj osiguranja kvaliteta na institucionalnom, nacionalnom i evropskom nivou. Ministri naglašavaju potrebu da se izrade zajednički kriteriji i metodologije za osiguranje kvaliteta.

Ministri, takođe, naglašavaju da je, u skladu sa principom institucionalne autonomije, primarna odgovornost za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju na svakoj instituciji pojedinačno, što daje osnovu za stvarnu odgovornost akademskog sistema u okviru kvaliteta svake države.

Prema tome, ministri se slažu da do 2005. godine državni sistemi osiguranja kvaliteta treba da obuhvate:

- Definiciju odgovornosti uključenih tijela i institucija.
- Evaluaciju programa ili institucija, uključujući internu (pr)ocjenu, vanjsku kontrolu, učešće studenata i objavljivanje rezultata.
- Sistem akreditacije, certifikacije ili uporedivih procedura.
- Međunarodno učešće, saradnja i stvaranje mreže.

Na evropskom nivou, ministri pozivaju ENQA preko članica, u saradnji sa EUA, EURASHE i ESIB, da izrade usaglašeni paket standarda, procedura i smjernica za osiguranje kvaliteta, da istraže načine osiguranja adekvatnog sistema kontrole od strane kolega za osiguranje kvaliteta i/ili agencije ili tijela za akreditaciju, i da podnesu povratni izvještaj preko Grupe za praćenje ministrima u 2005. godini. U odgovarajući obzir će se uzeti ekspertiza drugih asocijacija i mreža za osiguranje kvaliteta.

Struktura stupnjeva: usvajanje sistema koji se u osnovi bazira na dva glavna ciklusa

Prateći opredjeljenje iz Bolonjske deklaracije za ciklični sistem, ministri sa zadovoljstvom primjećuju da je sada u toku sveobuhvatano restrukturiranje evropskog plana visokog obrazovanja. Svi se ministri obavezuju da će primjena cikličnog sistema početi do 2005. godine.

Ministri podvlače značaj konsolidovanja učinjenog napretka i poboljšanja razumijevanja i prihvatanja novih kvalifikacija kroz pojačanje dijaloga u institucijama i izmjenju institucija i poslodavaca.

Ministri ohrabruju države članice da razrade okvir uporedivih i kompatibilnih kvalifikacija za svoje sisteme visokog obrazovanja, u kojem bi trebalo tražiti opis kvalifikacija u smislu radnog opterećenja, nivoa, rezultata učenja, sposobnosti i profila. Također prihvataju da razrade sveobuhvatan okvir kvalifikacija za Evropsko područje visokog obrazovanja.

U tim okvirima, stepenovi /diplome/ bi trebalo da imaju različito definisane rezultate. Diplome prvog i drugog ciklusa bi trebalo da imaju različite orijentacije i različite profile, kako bi se udovoljilo različitim ličnim, akademskim potrebama i potrebama tržišta rada. Diplome prvog ciklusa bi trebalo da daju pristup, u smislu Lisabonske konvencije o priznavanju, programima drugog ciklusa. Diplome drugog ciklusa bi trebalo da daju pristup doktorskim studijama.

Ministri pozivaju Grupu za praćenje da istraži da li se može i kako povezati kraće obrazovanje sa prvim ciklusom kvalifikacijskog okvira za Evropsko područje visokog obrazovanja.

Ministri naglašavaju svoju obavezu da svim odgovarajućim sredstvima učine visoko obrazovanje dostupnim svima na osnovu sposobnosti.

Promocija mobilnosti

Mobilnost studenata i nastavnog i administrativnog osoblja je osnova za stvaranje Evropskog područja visokog obrazovanja. Ministri naglašavaju njen značaj za akademske i kulturne, kao

i političke, društvene i ekonomske sfere. Sa zadovoljstvom primjećuju da se, od njihovog posljednjeg sastanka, mobilnost povećala, zahvaljujući i znatnoj podršci programa Evropske unije, i slažu se da trebaju preduzeti neophodne korake za poboljšanje kvaliteta i pokrivenosti statističkih podataka o mobilnosti studenata.

Ministri ponovo potvrđuju namjeru da ulože sve napore na otklanjanju prepreka mobilnosti unutar Evropskog područja visokog obrazovanja. S namjerom da promovišu mobilnost studenata, ministri će preduzeti neophodne korake da omoguće prenosivost nacionalnih zajmova i stipendija.

Uvođenje sistema kredita

Ministri naglašavaju važnu ulogu Evropskog sistema transfera kredita (ECTS) u olakšavanju mobilnosti studenata i razvoju međunarodnog plana i programa.

Ministri primjećuju da ECTS sve više postaje opšta osnova za nacionalne sisteme kredita. Oni dalje podstiču napredak sa ciljem da ECTS postane ne samo sistem transfera nego i akumulacije kredita, koji će se dosljedno primjenjivati kako se razvija u nastajućem Evropskom području visokog obrazovanja.

Priznavanje diploma: usvajanje sistema lako razumljivih i uporedivih diploma

Ministri podvlače značaj Lisabonske konvencije o priznavanju, koju bi trebalo da ratifikuju sve zemlje koje učestvuju u Bolonjskom procesu i pozivaju ENIC i NARIC mreže zajedno sa nadležnim nacionalnim organima da šire i unapređuju primjenu Konvencije.

Ministri postavljaju cilj da svaki student koji diplomira nakon 2005. godine treba dobiti dodatak diplomi automatski i besplatno. Taj dodatak trebalo bi da bude na evropskom jeziku koji se široko koristi.

Ministri apeluju na institucije i poslodavce da potpuno koriste dodatak diplomi i da tako iskoriste prednost poboljšane transparentnosti i fleksibilnosti sistema diploma /stupnjeva/ visokog obrazovanja, kako bi se stimulisale mogućnosti zaposlenja i olakšalo akademsko priznavanje za dalje studije.

Institucije visokog obrazovanja i studenti

Ministri pozdravljaju privrženost institucija visokog obrazovanja i studenata Bolonjskom procesu i priznaju da upravo konačno aktivno učešće svih partnera u procesu osigurava njegov dugoročni uspjeh.

Svjesni doprinosa koji jake institucije mogu dati ekonomskom i društvenom razvoju, ministri prihvataju da institucije treba ovlastiti za donošenje odluka o svojoj internoj organizaciji i administraciji. Ministri dalje pozivaju institucije da obezbjede da se reforma potpuno integriše u osnovne institucionalne funkcije i procese.

Ministri primjećuju konstruktivno učešće studentskih organizacija u Bolonjskom procesu i podvlače neophodnost da se studenti uključe trajno i u ranoj fazi u dalje aktivnosti.

Studenti su puni partneri u upravljanju visokim obrazovanjem. Ministri primjećuju da nacionalne pravne mjere za obezbjeđivanje studentskog učešća uveliko postoje širom Evropskog područja visokog obrazovanja. Ministri pozivaju institucije i studentske organizacije da odrede načine kako povećati sadašnju uključenost studenata u upravljanje visokim obrazovanjem.

Ministri naglašavaju potrebu za odgovarajućim uslovima studiranja i života studenata, kako bi oni mogli uspješno završiti studije u odgovarajućem roku, bez prepreka društvenog i ekonomskog porijekla. Ministri naglašavaju i potrebu za uporedljivijim podacima o socijalnoj i ekonomskoj situaciji studenata.

Promocija evropske dimenzije visokog obrazovanja

Ministri primjećuju da se, nakon njihovog poziva iz Praga, razvijaju dodatni moduli, kursevi i nastavni planovi i programi sa evropskim kontekstom.

Ministri primjećuju da su institucije visokog obrazovanja preduzele korake da u raznim evropskim zemljama objedine svoje akademske resurse i kulturne tradicije radi promovisanja razvoja objedinjenih studijskih programa i zajedničkih diploma na prvom, drugom i trećem nivou.

Uz to, oni naglašavaju neophodnost osiguravanja znatnog vremenskog perioda studija u inostranstvu na programima zajedničke diplome, kao i pravog obezbjeđenja jezičke raznovrsnosti i učenja jezika, tako da studenti mogu ostvariti svoj puni potencijal za evropski identitet, građanstvo i mogućnosti zapošljavanja.

Ministri se slažu da se treba angažovati na nacionalnom nivou na otklanjanju pravnih prepreka za uspostavljanje i priznavanje tih diploma i da aktivno podrže razvijanje adekvatnog osiguranja kvaliteta objedinjenih nastavnih planova i programa koji vode do zajedničke diplome.

Promovisanje atraktivnosti Evropskog područja visokog obrazovanja

Ministri se slažu da treba pojačati atraktivnost i otvorenost Evropskog visokog obrazovanja. Potvrđuju svoju spremnost da dalje razvijaju programe stipendija za studente iz trećih zemalja.

Ministri izjavljuju da transnacionalnom razmjenom u visokom obrazovanju treba da upravlja akademski kvalitet i akademske vrijednosti i slažu se da s tim ciljem rade u svim odgovarajućim forumima. U svim prikladnim okolnostima ti forumi bi trebalo da uključe društvene i ekonomske partnere.

Ministri podstiču saradnju sa regijama u drugim dijelovima svijeta otvaranjem bolonjskih seminara i konferencija predstavnicima ovih regija.

Učenje tokom cijelog života

Ministri podvlače važan doprinos visokog obrazovanja tako da učenje tokom

cijelog života postane stvarnost. Oni preduzimaju korake da usklade svoje nacionalne politike da shvate ovaj cilj i traže od institucija visokog obrazovanja i svih zainteresiranih da pojačaju mogućnosti za učenje tokom cijelog života na nivou visokog obrazovanja, uključujući priznavanje ranijeg učenja. Naglašavaju da ta akcija mora činiti sastavni dio aktivnosti visokog obrazovanja.

Ministri, uz to, pozivaju one koji rade na okvirima kvalifikacija za Evropsko područje visokog obrazovanja da obuhvate širok dijapazon fleksibilnih puteva učenja, mogućnosti i metoda i da pravilno primjenjuju ECTS kredite.

Ministri naglašavaju potrebu za poboljšanjem prilika za građane, u skladu sa njihovim težnjama i sposobnostima, da slijede puteve učenja tokom cijelog života ka visokom obrazovanju i unutar njega.

Dodatne akcije

Evropsko područje visokog obrazovanja i Evropsko područje naučnog istraživanja – dva stuba društva zasnovanog na znanju.

Svjesni potrebe da se promovišu bolje veze između EHEA i ERA u Evropi znanja i značaja naučnoistraživačkog rada kao sastavnog dijela visokog obrazovanja u cijeloj Evropi, ministri smatraju neophodnim da se ide izvan sadašnjeg fokusa na dva glavna ciklusa visokog obrazovanja i da se uključi nivo doktorata kao treći ciklus u Bolonjskom procesu. Ministri naglašavaju važnost naučnoistraživačkog rada i obuke za njega i promocije interdisciplinarnosti u održavanju i u poboljšanju kvaliteta visokog obrazovanja i uopšte u pojačanju konkurentnosti evropskog visokog obrazovanja. Ministri pozivaju na veću mobilnost na doktorskom i postdoktorskom nivou i ohrabruju zainteresovane institucije da povećaju saradnju na doktorskim studijama i obuci mladih naučnih radnika.

Ministri će učiniti neophodan napor da učine evropske institucije visokog obrazovanja još privlačnijim i djelotvornijim partnerom. Prema tome, ministri od institucija visokog obrazovanja traže da pojačaju ulogu i relevantnost naučnoistraživačkog rada za tehnološku, društvenu i kulturnu evoluciju i za potrebe društva.

Ministri shvataju da postoje prepreke koje onemogućavaju postizanje ovih ciljeva i njih ne mogu riješiti institucije visokog obrazovanja same. To zahtijeva jaku podršku, uključujući i finansijsku, i odgovarajuće odluke nacionalnih vlada i evropskih tijela.

I na kraju, ministri izjavljuju da mrežama na doktorskom nivou treba dati podršku za stimulisanje razvoja izvrsnosti i da postanu jedan od simbola Evropskog područja visokog obrazovanja.

Inventura

Imajući u vidu ciljeve postavljene do 2010. godine, očekuje se da će se uvesti mjere da se izvrši uvid u ostvareni napredak Bolonjskog procesa. Inventura sredinom tog perioda dala bi pouzdane informacije o tome kako proces u stvari napreduje i pružila bi se mogućnost za preduzimanje korektivnih mjera, ako je potrebno.

Ministri zadužuju Grupu za praćenje da organizuje proces inventure na vrijeme, za svoj sastanak na vrhu 2005. godine i da preduzmu pripremu detaljnih izvještaja o napretku i primjeni prelaznih prioriteta postavljenih za naredne dvije godine:

- Osiguranje kvaliteta
- dvostepeni ciklični sistem

- priznavanje diploma i trajanja studija

Šta više, zemlje učesnice će biti spremne da dozvole pristup neophodnim informacijama za naučnoistraživački rad o visokom obrazovanju koje se odnosi na ciljeve Bolonjskog procesa. Pristup bankama podataka o tekućem naučnoistraživačkom radu i njegovim rezultatima će biti olakšan.

Dalje popratne aktivnosti

Nove članice

Ministri smatraju da je neophodno prilagođavanje odredbe u Praškom komunikeu o zahtjevima za članstvo na slijedeći način:

Zemlje potpisnice u Evropskoj konvenciji o kulturi će se kvalifikovati za članstvo u Evropskom području visokog obrazovanja pod uslovom da istovremeno izjave svoju spremnost da slijede i primijene ciljeve Bolonjskog procesa u vlastitim sistemima visokoog obrazovanja. Njihovi zahtjevi treba da sadrže informacije o tome kako će primijeniti principe i ciljeve deklaracije.

Ministri odlučuju da prihvate zahtjeve za članstvo Albanije, Andore, Bosne i Hercegovine, Svete stolice, Rusije, Srbije i Crne Gore, "Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije" i da pozdrave ove države kao nove članice i tako prošire proces na 40 evropskih zemalja.

Ministri priznaju da članstvo u Bolonjskom procesu podrazumijeva znatnu promjenu i reformu u svim zemljama potpisnicama. Oni se slažu da podrže nove zemlje potpisnice u tim promjenama i reformama, uključivanjem istih u međusobne rasprave i pomoć, što Bolonjski proces podrazumijeva.

Popratna struktura

Ministri povjeravaju primjenu svih pitanja obuhvaćenih u Komunikeu, ukupno vođenje Bolonjskog procesa i pripremu narednog Ministarskog sastanka Grupi za praćenje, koju će činiti predstavnici svih članica Bolonjskog procesa i Evropske komisije, sa Savjetom Evrope, EUA, EURASHE, ESIB i UNESCO/CEPES kao konsultativnim članovima. Ovom grupom, koja se sastaje najmanje dvaput godišnje, predsjedava Predsjedništvo EU, sa zemljom domaćinom naredne Ministarske konferencije kao potpredsjedavajućim.

Odbor, kojim također predsjedava Predsjedništvo EU, nadgleda rad između sastanaka Grupe za praćenje. Odbor se sastoji od predsjedavajućeg, slijedeće zemlje domaćina kao potpredsjedavajućeg, prethodnog i narednog Predsjedništva EU, tri zemlje učesnice koje izabere Grupa za praćenje na jednu godinu, Evropske komisije i, kao konsultativni članovi, Savjet Evrope, EUA, EURASHE i ESIB. Grupa za praćenje, kao i Odbor, mogu sazivati ad hoc radne grupe, kada prosude da je to neophodno.

Ukupan popratni rad će podržavati Sekretarijat koji će obezbijediti zemlja domaćin naredne Ministarske konferencije.

Na njenom prvom sastanku nakon Berlinske konferencije, od Grupe za praćenje se traži da dalje definiše odgovornosti Odbora i zadatke Sekretarijata.

Radni program 2003.-2005.

Ministri zahtevaju od Grupe za praćenje da koordinira aktivnosti za napredak Bolonjskog procesa kako je navedeno u temama i akcijama obuhvaćenim u ovom komunikeu i da o njima obavijesti na vrijeme za naredni Ministarski sastanak 2005. godine.

Naredna konferencija

Ministri odlučuju da održe narednu konferenciju u gradu Bergenu (Norveška) u maju 2005 godine.